

Оля ГНАТЮК

ПОЛЬСЬКА ТЕМАТИКА В УКРАЇНСЬКИХ ВИДАННЯХ 2007 р.

РОДИННА ЄВРОПА І ГУМАНІТАРИСТИКА

Видавнича серія «Університетські діалоги», започаткована 2006 року Центром Гуманітарних Досліджень Львівського Національного університету, під крилами видавництва «Смолоскип», поповнилася 2007 року двома лекціями польських дослідників – Анджея Менцвеля, антрополога культури, та теоретика літератури Ришарда Нича¹. У п'ятому випуску «Університетських діалогів» під назвою «Родинна Європа», Анджей Менцвель, посилючись на класику польської есеїстики, до речі, щойно видану в блискучому українському перекладі Юрія Іздрика, «Родинну Європу» Чеслава Мілоша, ділиться з читачем міркуваннями про європейську спільноту культури, що існує понад будь-якими політичними поділами. Четвертий випуск містить публічну лекцію професора Нича про сучасний стан гуманітаристики, за темою близьку до лекції Міхала Павла Марковського «Роль гуманістики в сучасному суспільстві» (вип. 2). Ідея «Університетських діалогів», започаткована ще наприкінці 1990 р., зокрема, лекціями Соломії Павличко, Бориса Тарасюка, а також Яна Новака-Єзьоранського, була продовжена лекціями Олі Гнатюк (весна 2006) та Кшиштофа Зануссі (осінь 2006). Починаючи з 2006 року, Центр Гуманітарних Досліджень вирішив оприлюднювати лекції також і в друкованій формі. Завдяки цьому задумові ширше коло українських гуманітаріїв має можливість знайомитися з міркуваннями інтелектуалів, запрошених до дискусії. Варто оцінити й те, що редактори зобов'язалися публікувати також фрагменти дискусії, які презентують університетське середовище діалогу.

¹ Менцвель, Анджей. Родинна Європа – вперше. – Львів: Центр гуманітарних досліджень; Київ: Смолоскип, 2007. – 48 с. («Університетські діалоги», №5)

ВІДОМІ ПОЛЯКИ В ІСТОРІЇ
ВІННИЧНИНИ. БІОГРАФІЧНИЙ СЛОВНИК,

опр. Вікторія Колесник, Вінницький обласний
краєзнавчий музей, Вінницька обласна універсальна бібліотека
ім. К.А.Тімірязєва, Краєзнавче товариство «Поділля»,
Вінниця ВМГО «Розвиток» 2007, наклад 500 прим., 1008 с.

Словник містить 500 біографічних статей про видатних культурних, освітніх, громадських і політичних польських діячів, пов'язаних із історією Вінниччини. У виданні вміщено покажчики: іменний (де жирним шрифтом виділено осіб, яким присвячено гасла), географічний, а також тлумачний словник історичних термінів, зокрема польських та російських назв. Чималий і список назв журналів, що згадуються у статтях книги. Упорядниця «Словника» не пояснила детальніше принципів відбору персоналій, бракує також – при наявності інших допоміжних матеріалів – карти, бажано, зі старими назвами в дужках, без якої важко орієнтуватись у просторі цього дивовижно багатого видання. Проте «Словник» вражаючий – не тільки своїм обсягом, а й кількістю інформації.

Основу словника становлять: «Польський біографічний словник» та інші польські енциклопедичні видання, мемуари та дослідження – давні і нові, статті з періодики тощо. Упорядниця словника доповнювала базові статті, перекладені передовсім з Польського біографічного словника, матеріалами з української, російської та польської преси, а також із краєзнавчих видань Вінниччини. Цінним доповненням друкованих матеріалів стали рукописи Державного архіву Вінницької області.

Підбір персонажів до свого словника Вікторія Колесник здійснила на основі територіального критерію, переважно розширюючи, а не звужуючи рамки. Деякі постаті, як Станіслав Стемповський, уродженець Поділля, чи Юзеф Ролле, історик та лікар, удостоїлися дуже розлогих статей. Цілі аристократичні розгалужені родини Потоцьких, Браніцьких, Тишкевичів, Чарториських і Четвертинських, Любомирських, володарів великих помість на Поділлі, водночас і культурних центрів, потрактовано з особливою увагою, завдяки наявності багатого довідкового матеріалу. Інші особи, попри доволі великі посилання під статтею, потрактовані значно скромніше. У словнику з'являються також,

можливо, трохи несподівано, видатні поляки, котрі проживали лишень деякий час на Вінниччині, скажімо, Ян Бжехва чи Станіслав Бжозовський. Трохи збиває з пантелику поява Юзефа Пілсудського, котрий з Поділлям і не був пов'язаний, хоч, звісно, легко пояснити його присутність подіями польсько-більшовицької війни 1920 року та союзом Пілсудський–Петлюра. Подібний принцип з'являється і у випадку постатей давніших полководців, як на приклад Тадуша Костюшка, який перебував на Поділлі у Кам'янці-Подільському, а згодом – у Меджибожі майже два роки. Оскільки присутність Пілсудського у «Словнику» не цілком, як на мене, виправдана (прив'язки на зразок зустрічі з Петлюрою на вокзалі у Вінниці трохи замало), то інший видатний політичний діяч цього часу – композитор і віртуоз Ігнацій Падеревський, якого мало хто асоціює з Україною, з Вінниччиною був пов'язаний не тільки місцем народження, а й глибоким родинним корінням.

Поляки Вінниччини, подільська шляхта та аристократія – цілий культурний та історичний пласт, який, завдяки цій публікації, явиться перед очима українського читача. Видання справді, як його анонсує авторка, унікальне. Скромний наклад та висока ціна, однак, сильно обмежують коло потенційних реципієнтів. Залишається сподіватися, що «Словник» допомагатиме українським історикам, краєзнавцям і любителям старовини краще орієнтуватись у польських персоналіях, пов'язаних з історією Центральної України, і спонукатиме до подальших досліджень – локальної історії чи мікроісторії, у яких головним критерієм буде не так національність, як індивідуальний внесок у культуру, освіту, економіку краю і країн.

ТАЇСІЯ ЗАРЕЦЬКА, ЮЗЕФ ПІЛСУДСЬКИЙ І УКРАЇНА,

Київ, Інститут Історії НАНУ, 2007, наклад 300 прим.

Книжка київської дослідниці українсько-польських взаємин сфокусована на особі Пілсудського і його концепціях укладення взаємин з Україною в добу Української революції та в міжвоєнному періоді. Постать Пілсудського в українській історіографії донедавна сприймалася негативно: давалися взнаки штампи совєтської пропаганди, суть якої передає тлумачення аббревіатури ПКП (Polskie Koleje Państwowe – Польська державна залізниця) розміщеної на вагонах, якими прибули польсько-українські

військові формування 1920 року як «Пілсудський купив Петлюру». Після Ризького договору 1921 року, що перекреслював українські надії на здобуття самостійної держави, багато хто з українських політичних і військових діячів звинувачував Польщу, та й самого Пілсудського, у зраді союзника.

Як позначено в анотації, «монографія присвячена дослідженню українсько-польських відносин через призму політичної біографії Юзефа Пілсудського» – одного з небагатьох європейських політиків, котрий визнавав право України на самостійність. Його союз з Симоном Петлюрою став для багатьох поколінь поляків символом польсько-українського братерства зброї. Роль, яку відіграв Пілсудський у польсько-українських взаєминах варто визначати також і роллю його соратників, яким Маршалек доручав завдання особливої ваги – «довірений Коменданта» Генрик Юзевський чи співзасновник прометейського руху, спрямованого на визволення народів СРСР, Тадеуш Голувко.

Більша частина книжки, що природно, присвячена подіям Української революції. Події пізнішого періоду висвітлено менш детально. Суттєвим недоліком книжки є редакційно-технічний бік та стилістичні несумісності (напр. на с. 156: «Цій шляхетній боротьбі присвятив все своє життя вірний син українського народу – Симон Петлюра, до останнього дня, до підлого вбивства 25 травня 1926 року в Парижі більшовицьким агентом С. Шварцбадом»). Цікавим доповненням дослідження є переклади публікованих листів Пілсудського, а також кілька архівних документів, що стосуються його навчання у Харківському університеті. Опубліковано також листи Петлюри до Пілсудського.